

фвм.
с 64

АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

СОПРОНЮК Ірина Олександрівна

УДК 343.131 (477)

**ПРИНЦИП ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЇ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2011

код екземпляра

662840

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу та криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України
Нор Василь Тимофійович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри кримінального процесу та
криміналістики

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент
Національної академії правових наук України
Маляренко Василь Тимофійович,
Національна школа суддів України, ректор

Національний університет "Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого"
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
Інв. № 15803А

кандидат юридичних наук, професор
Шибіко Василь Петрович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри правосуддя

Захист відбудеться «18» січня 2012 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.122.01 Академії адвокатури України за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 27

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Академії за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка

Автореферат розіслано «17» грудня 2011

15803А

Вчений секретар
спеціалізованої в

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. 1991 рік, ставши віхою в історії української державності, породив нові процеси, потреби, проблеми та зумовив необхідність докорінного реформування правової системи. Основою таких змін став новий орієнтир – охорона та захист прав і свобод людини, адже саме вона була проголошена найвищою соціальною цінністю.

Сучасні міжнародні стандарти в галузі кримінального судочинства мають саме таку мету, вимагаючи від кожної держави створення, зокрема, нових ефективних засобів та належних умов реалізації людиною прав на справедливий і відкритий розгляд справи упродовж «розумного строку», на доступ до правосуддя, бути судимим без невиправданої затримки. Одними з правових засобів, що сприяють цьому, є насамперед принципи кримінального судочинства і серед них принцип процесуальної економії зокрема.

Дослідженню процесуальної економії як теоретичному положенню присвячена незначна кількість наукових робіт. На дисертаційному рівні дана проблема досліджувалась лише на основі цивільно-процесуального права В. В. Тихоновичем. Окремі загальні висновки про правову природу та зміст процесуальної економії в кримінальному процесі є в наукових розробках Ю. М. Грошевого, П. С. Елькінд, В. С. Зеленецького, М. І. Порубова, П. Ф. Пашкевича, С. П. Серебрової, В. Т. Томіна, І. Я. Фойницького. Вони переважно і стали теоретичним підґрунтям цієї дисертації. Ураховуючи значну кількість процесуальних норм та інститутів, які забезпечують реалізацію принципу процесуальної економії та допомагають розкрити його зміст, теоретичною основою дослідження були також роботи таких вітчизняних науковців-правознавців, як О. В. Баулін, Н. Р. Бобечко, І. В. Вернидубов, Д. О. Захаров, Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, О. Ю. Костюченко, В. Т. Маляренко, О. Р. Михайленко, М. М. Михесенко, Т. М. Мірошніченко, В. Т. Нор, П. І. Репешко, В. М. Тертишник, С. Б. Фомін, В. П. Шибіко, Г. В. Юркова, Ю. П. Янович та ін.

Під час розроблення означеної наукової проблеми в її контексті вивчалися також роботи російських науковців-процесуалістів і минулого, і нинішнього періодів, зокрема таких, як О. В. Волинська, Л. В. Головкин, А. П. Гуляев, К. Ф. Гуценко, Т. М. Добровольська, В. М. Жуковський, І. В. Маслов, Р. Д. Рахунов, Г. Б. Петрова, В. М. Савицький, О. В. Смірнов, В. А. Стрёмовський, М. С. Строгович, І. В. Тирічев, Г. П. Хімічева, М. О. Чельцов, М. Л. Якуб, Р. Х. Якупов та ін.

Необхідність дослідження вказаної проблеми зумовлена також великою кількістю випадків невиправдано тривалого розслідування та розгляду кримінальних справ у суді, що не лише негативно впливає на захист прав особи в кримінальному процесі, а й у зв'язку зі значною кількістю рішень Європейського Суду з прав людини щодо України, ухвалених у зв'язку з порушенням «розумного строку», знижує її авторитет на міжнародному рівні.

З огляду на підготовку нового кримінально-процесуального законодавства України, у якому доступ до правосуддя впродовж «розумних строків»; реалізація права окремих суб'єктів процесу на розгляд клопотань, скарг та справи загалом без невиправданої затримки мають бути врегульовані оптимально та з урахуванням

європейських стандартів, проблема процесуальної економії набуває значної ваги. Однак процесуальна економія як одне з основних положень кримінально-процесуальної діяльності, як її засада на сьогодні в науці кримінально-процесуального права системно й комплексно ще не досліджувалась. Визначеними обставинами й зумовлений вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри кримінального процесу та криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка в рамках науково-дослідної діяльності над темою на 2006–2008 роки «Проблеми удосконалення кримінально-процесуального законодавства України в умовах його реформування» (номер державної реєстрації роботи 0106U005910). Тема дисертації «Принцип процесуальної економії у кримінальному процесі України» затверджена Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 39/2 від 22 лютого 2006 року) та схвалена координаційним бюро з проблем кримінального процесу Національної академії правових наук України (Перелік тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права, затверджених у 2006 р., с. 143).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації – наукове обґрунтування наявності в системі принципів кримінального процесу України принципу процесуальної економії.

Для досягнення цієї мети в процесі дослідження були поставлені та вирішувались такі завдання:

- з'ясувати зміст та функціональне значення процесуальної економії з урахуванням досягнень кримінально-процесуальної науки на нинішньому етапі її розвитку та сформулювати визначення поняття принципу процесуальної економії в кримінальному судочинстві;
- визначити правову природу процесуальної економії на основі аналізу чинного кримінально-процесуального законодавства й узагальнення наукових поглядів щодо неї, висвітлених у юридичній літературі;
- дослідити генезу та розвиток принципу процесуальної економії в кримінально-процесуальному законодавстві;
- проаналізувати й узагальнити сучасну практику реалізації принципу процесуальної економії на різних стадіях кримінального процесу та запропонувати науково обґрунтовані рекомендації для підвищення її ефективності;
- виявити прогалини й недоліки в правовій регламентації принципу процесуальної економії та розробити пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінально-процесуального законодавства щодо його (принципу) регулювання.

Об'єктом дослідження є кримінально-процесуальні відносини, які виникають у процесі реалізації принципу процесуальної економії.

Предметом дослідження є норми чинного кримінально-процесуального законодавства, які забезпечують регулювання та дотримання принципу процесуальної економії в практичній діяльності.

Методи дослідження зумовлені метою та завданнями дослідження та вибрані з урахуванням його об'єкта та предмета.

Методологічну основу дослідження склали *діалектичний метод* пізнання та загальнонаукові методи, які базуються на ньому: *системно-структурний* (для обґрунтування позиції, що процесуальна економія є принципом кримінального судочинства), *історико-правовий* (для дослідження генези процесуальної економії), *порівняльно-правовий* (під час аналізу норм законодавства України та деяких зарубіжних країн у сфері кримінального процесу, зокрема Великобританії, ФРН, Франції, Австрії, Польщі, Російської Федерації, Білорусі, Молдови, Киргизстану, Казахстану). Застосовано також *статистичний метод* (під час вивчення та узагальнення судової практики з метою дослідження ефективності застосування норм, які регламентують принцип процесуальної економії у вітчизняному кримінальному процесі).

Нормативно-правовою основою дисертаційного дослідження є Конституція України, закони України, міжнародно-правові документи, рішення Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України, відомчі акти правоохоронних органів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає насамперед у тому, що дана робота є першим у вітчизняній кримінально-процесуальній науці дисертаційним дослідженням, яке системно висвітлює проблему принципу процесуальної економії в кримінальному судочинстві. На підставі аналізу робіт вітчизняних та зарубіжних науковців, правових норм та матеріалів кримінальних справ сформульовано та вдосконалено низку наукових положень та висновків, які містять наукову новизну, а саме:

уперше:

- обґрунтовано наявність у кримінальному процесі України принципу процесуальної економії та здійснено розмежування його від інших суміжних кримінально-процесуальних категорій;
- сформульовано визначення поняття принципу процесуальної економії, який слід розуміти як правову вимогу бережного й раціонального використання процесуальних засобів, часу та сил суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності з одночасним забезпеченням правильного застосування кримінально-процесуального законодавства з метою швидкого й повного розкриття злочинів, викриття винних та притягнення їх до відповідальності;
- досліджено та розкрито зміст принципу процесуальної економії, який впливає з таких груп кримінально-процесуальних норм: а) норми, що регламентують тривалість кримінального судочинства та його окремих процесуальних дій у часі; б) норми, що передбачають диференціацію кримінально-процесуальної форми; в) норми й окремі інститути, що врегульовують загальний порядок провадження, за допомогою яких забезпечується раціональне та бережне використання процесуальних засобів;
- визначено та розкрито зміст основних видів обмежень тривалості кримінально-процесуальної діяльності в часі: строків, термінів (у розумінні часового виміру) та оцінно-темпоральних категорій;

- як важливу умову забезпечення реалізації принципу процесуальної економії визнано дотримання процесуальної форми, оскільки грубі її порушення призводять до надлишкових витрат процесуальних засобів та затягування судочинства;

- обґрунтовано необхідність покласти на прокурора процесуальний обов'язок направляти кримінальну справу до суду не пізніше наступного дня після затвердження обвинувального висновку, повідомляти в той самий день обвинуваченого не лише про те, до якого суду направлена справа, а й про дату її направлення, а суд – здійснювати реєстрацію кримінальної справи в день її надходження;

- запропоновано зобов'язати суд у постанові про призначення справи до розгляду наводити обґрунтування на підтвердження складності справи у разі призначення її до розгляду в строк понад 10 днів;

- обґрунтовано можливість дослідження доказів у порядку ч. 3 ст. 299 КПК України лише за умови обов'язкової участі в судовому розгляді справи захисника та лише після допиту підсудного;

удосконалено:

- поняття кримінально-процесуального строку, який слід розуміти як встановлений законом, підзаконним нормативно-правовим актом чи рішенням уповноваженої на те посадової особи період у часі, виражений у конкретній одиниці астрономічного часу, протягом спливу котрого суб'єктам кримінально-процесуальних відносин дозволяється чи забороняється виконання (утримання від виконання) процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень;

- пропозицію про впровадження негайного розслідування обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину, які стали відомі в зв'язку з надходженням заяви чи повідомлення, безпосереднього виявлення чи з іншого джерела;

- порядок ознайомлення потерпілого, обвинуваченого та його захисника з матеріалами справи на різних стадіях процесу;

- позицію щодо передчасності ухвалення під час попереднього розгляду справи в апеляційній інстанції рішення про відмову в прийнятті до розгляду апеляцій, які надійшли у справах, розглянутих у порядку ч. 3 ст. 299 КПК;

набули подальшого розвитку:

- позиція щодо необхідності впровадження в кримінально-процесуальне законодавство України категорії «розумний строк провадження» та ефективних засобів для його реалізації;

- пропозиція стосовно вдосконалення порядку обчислення строку досудового розслідування;

- позиція про недосконалість інституту цивільного позову і, як результат, – недостатнє його застосування на стадії досудового розслідування, що позбавляє можливості забезпечити дію принципу процесуальної економії;

- точка зору щодо надання потерпілому та правопорушникові права подавати клопотання про зміну форми провадження – з протокольної на досудове розслідування;

- ідея розширення сфери застосування відновного правосуддя в кримінальному процесі;

- потреба в чіткішій регламентації процедури повернення судом справи прокуророві;

- аргументація доцільності встановлення п'ятиденного строку для усунення прокурором виявлених суддею під час попереднього розгляду справи порушень;

- обґрунтування необхідності кваліфікації судом кожного випадку несвоєчасної доставки в судові засідання підсудних, невиконання постанов про приводи та про судові доручення без поважних причин як прояв неповаги до суду, що є підставою накладення заходів адміністративного стягнення до винних осіб;

- позиція про потребу скасування інституту додаткового розслідування, що сприятиме підвищенню якості проведення досудового розслідування;

- обґрунтування необхідності впровадження усної апеляції для окремого кола осіб, а також подання спільних апеляцій та можливості приєднання повністю або частково до вже поданих апеляцій інших суб'єктів апеляційного оскарження;

- додаткові аргументи щодо підтримки пропозиції науковців про необхідність обмеження подання клопотання засудженим, який утримується під вартою, про виклик його для дачі пояснень під час касаційної перевірки судових рішень строком, що наданий законом для касаційного оскарження судових рішень;

- підтримано ідею спрощення процедури направлення прокурором висновку про наявність підстав для відновлення справи за нововиявленими обставинами безпосередньо до суду (а не через вищестоящего прокурора, як це передбачено ст. 400-8 КПК);

- додаткові аргументи стосовно обґрунтування нераціональності вимоги закону про обов'язкове проведення прокурором розслідування нововиявлених обставин, підтверджених вироком суду, що набрав законної сили. У таких випадках необхідно проводити перевірку й обмежити її 10-денним строком.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

- у законотворчій діяльності – під час внесення змін та доповнень до чинного КПК України, а також у процесі доопрацювання проекту КПК України;

- у науково-дослідній сфері – для досліджень теоретичних та практичних питань кримінально-процесуального права України;

- у правозастосовній діяльності – під час провадження у кримінальних справах працівниками органів дізнання, слідчими, прокурорами, адвокатами, суддями;

- у навчальному процесі – під час викладання курсу кримінально-процесуального права України, написання підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, методичних рекомендацій.

Матеріали дослідження впроваджені як рекомендації у навчальний процес (акт впровадження Волинського національного університету імені Лесі Українки від 31 травня 2011 року № 157-15/1375).

Апробація результатів дисертації. Дисертаційна робота підготовлена на кафедрі кримінального процесу та криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, обговорена на її засіданнях, схвалена нею і рекомендована до захисту.

Основні положення та висновки дисертації апробовано на таких науково-практичних конференціях: XIII Регіональній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 2007 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 2007 р.); Міжнародній науковій конференції молодих учених «Шості осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2007 р.); XIV Регіональній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 2008 р.); Міжнародній науковій конференції молодих учених «Сьомі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2008 р.); XV Регіональній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 2009 р.); XVI Регіональній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 2010 р.); «Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи» (м. Тернопіль, 2010 р.); XVII Регіональній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 2011 р.). Вони також обговорені на науково-методичних семінарах кафедри кримінального процесу та криміналістики юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в п'ятьох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, та десятих тезах виступів на наукових конференціях.

Структура дисертації відповідає меті й предмету дослідження та складається зі вступу, чотирьох розділів, які охоплюють тринадцять підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінок, із яких основний текст – 185, список використаних джерел викладений на 24 сторінках і включає 274 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, його науково-теоретичну базу, зв'язок з науковими планами та програмами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; сформульовано положення, що містять наукову новизну; схарактеризовано практичне значення роботи, апробацію результатів та структуру дисертації.

Розділ 1 «Принцип процесуальної економії у кримінальному процесі України» складається із чотирьох підрозділів та присвячений дослідженню поняття принципу кримінального процесу та його властивостей, аналізу правової природи, змісту, а також генези й розвитку принципу процесуальної економії в кримінальному судочинстві.

У підрозділі 1.1. «Поняття принципу кримінального процесу» проаналізовано наукове трактування поняття принципу кримінального процесу та зроблено висновок про те, що до системи принципів кримінального процесу можуть

належати лише ті керівні та вихідні правові вимоги, які виражають панівні в державі політичні, правові ідеї щодо завдань і порядку здійснення судочинства в кримінальних справах, визначають спрямованість і побудову кримінального процесу загалом, форму і зміст його стадій та інститутів, діють у всіх або кількох стадіях кримінального процесу, гарантують дотримання прав і свобод людини і громадянина у сфері кримінального судочинства, порушення яких тягне скасування прийнятих рішень у справі.

Підрозділ 1.2. «Правова природа процесуальної економії у кримінальному процесі» присвячено проблемі відмежування процесуальної економії від інших суміжних категорій, їх співвідношення та встановлення відповідності процесуальної економії властивостям (ознакам), що характерні принципам кримінального процесу.

Автором проаналізовано позиції тих науковців (А. П. Гуляєва, В. А. Стремівського, А. М. Ларіна, С. Б. Фоміна), які в системі принципів кримінального процесу виділяють принцип швидкості. На підставі аналізу змісту ст. 2 КПК України, яка серед завдань кримінального судочинства визначає швидке і повне розкриття злочинів, зроблено висновок про те, що швидкість, будучи завданням кримінального судочинства, не може одночасно бути й принципом кримінального процесу.

Автором не підтримано також ідею В. М. Жуковського про виокремлення в системі принципів кримінального процесу принципу своєчасності кримінально-процесуальних дій, оскільки зазначена вимога значно вужча за змістом ніж принцип процесуальної економії та, окрім того, охоплена принципом законності.

У роботі критикується тлумачення процесуальної економії як принципу наукової організації праці слідчого, принципу слідчої діяльності, принципу досудового слідства й на підставі встановлення відповідності процесуальної економії всім критеріям принципів кримінального процесу зроблено висновок про те, що за своєю природою процесуальна економія під час провадження в кримінальних справах належить до принципів кримінального судочинства.

На підставі цього дисертантом запропоновано нормативно закріпити поняття принципу процесуальної економії в окремій нормі КПК України наступного змісту: «Кримінальне судочинство повинно будуватись та здійснюватись на засадах бережного та раціонального використання процесуальних засобів, часу та сил суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності з одночасним забезпеченням правильного застосування кримінально-процесуального законодавства з метою швидкого і повного розкриття злочинів, викриття винних і притягнення їх до відповідальності».

У підрозділі 1.3. «Зміст принципу процесуальної економії» здійснено аналіз норм чинного кримінально-процесуального законодавства, на підставі чого виокремлено наступні групи кримінально-процесуальних норм та інститутів, через які принцип процесуальної економії реалізується в кримінальному судочинстві та з яких випливає його зміст: а) норми, що регламентують тривалість кримінального судочинства та його окремих процесуальних дій у часі; б) норми, що передбачають диференціацію кримінально-процесуальної форми; в) норми та окремі інститути,

що врегульовують загальний порядок провадження, за допомогою яких забезпечується раціональне та бережне використання процесуальних засобів.

Автором проведено дослідження правового регулювання тривалості кримінально-процесуальної діяльності та зроблено висновок про те, що строки не є єдиним видом обмеження тривалості кримінально-процесуальної діяльності в часі. До їх числа також належать терміни (в значенні часового виміру) й оцінно-темпоральні категорії. Під кримінально-процесуальними термінами слід розуміти встановлений законом, підзаконним нормативно-правовим актом чи рішенням уповноваженої на те посадової особи момент у часі, з настанням якого дозволяється чи забороняється суб'єктам кримінально-процесуальних відносин вчинення чи утримання від вчинення процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень.

Оцінно-темпоральні категорії застосовуються в тих випадках, коли строки та терміни не здатні забезпечити належне правове регулювання кримінально-процесуальної діяльності. Оцінно-темпоральна категорія – це закріплена в юридичній нормі форма відображення часової характеристики процесуальних дій та інших юридичних фактів, спосіб реалізації якої визначається суб'єктом правозастосування відповідно до змісту норми та обставин її упровадження.

Ураховуючи зростання кількості заяв громадян України про порушення права на розгляд справи впродовж «розумного строку», поданих до Європейського Суду з прав людини, автором підтримано ідею упровадження в кримінально-процесуальне законодавство України оцінно-темпоральної категорії «розумний строк» за умови докладної регламентації в окремому нормативно-правовому акті ефективних засобів правового захисту від його порушення.

Диференціація кримінально-процесуальної форми, зокрема в бік її спрощення в окремих категоріях справ, розглядається автором як один із ефективних елементів принципу процесуальної економії за умови забезпечення належних гарантій захисту прав особи в кримінальному судочинстві.

Зміст принципу процесуальної економії визначають норми й інститути, що врегульовують загальний порядок провадження, за допомогою яких забезпечується раціональне та бережне використання процесуальних засобів. До них, для прикладу, належать інститути об'єднання та виділення кримінальних справ, цивільного позову в кримінальному судочинстві, слідчих та судових доручень, норма, що передбачає можливість допиту осіб, які з'явилися у судове засідання, у разі винесення ухвали (постанови) судом про відкладення розгляду справи (ст. 292-1 КПК) та ін.

У *підрозділі 1.4. «Принцип процесуальної економії в історії кримінального судочинства»* досліджено генезу процесуальної економії як правового положення та зроблено висновок про те, що окремі його елементи були відомі судочинству різних епох та різних правових систем світу. Постійне вдосконалення процедури розслідування кримінальних справ, накопичення все нових і нових процедур надмірно ускладнювало кримінально-процесуальну форму, що, своєю чергою, створювало підґрунтя для постійних пошуків шляху вдосконалення елементів процесуальної економії в кримінальному процесі як однієї з умов його успішної реалізації.

Зведення в радянські часи економії в ранг партійного гасла та, як результат, упровадження невинуватеного скорочення досудового й судового слідства, надмірно швидкої реалізації каральної функції держави стало причиною упередженого ставлення до процесуальної економії впродовж тривалого часу.

Розділ 2 «Принцип процесуальної економії на досудовому розслідуванні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Дотримання принципу процесуальної економії на стадії порушення кримінальної справи»* висвітлено нормативно-правове регулювання та стан практичної реалізації принципу процесуальної економії на стадії порушення кримінальної справи, на підставі чого зроблено висновок про невідповідність строків «дослідчої перевірки» реальним затратам часу, необхідного для вчинення відповідних процесуальних дій, та наявність перешкод для потерпілих на шляху захисту їх прав від злочинних посягань. Автором здійснено критичну оцінку пропозицій науковців про збільшення строків «дослідчої перевірки» та необхідність розширення кола слідчих дій, що можуть бути проведені до порушення кримінальної справи.

З метою уникнення повторного проведення процесуальних, у тому числі й слідчих, дій, що має місце після порушення кримінальної справи, та збалансування прав потерпілого і підозрюваного, автором підтримано пропозицію про доцільність запровадження негайного розслідування обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину, які стали відомі в зв'язку з надходженням заяви чи повідомлення, безпосереднього виявлення чи з іншого джерела як таку, що більшою мірою відповідатиме завданням та характеру кримінально-процесуальної діяльності на стадії досудового розслідування, дасть змогу уникнути подвійної роботи дізнавачам, слідчим у зв'язку з чим скоротить витрати часу, фізичних сил та процесуальних засобів. Саме такий підхід підтримали автори проекту нового КПК України.

У підрозділі 2.2. *«Реалізація принципу процесуальної економії під час розслідування кримінальної справи»* на підставі аналізу норм КПК, які регулюють порядок розслідування кримінальної справи, зроблено висновок про те, що на цій стадії процесу передбачено найбільшу кількість засобів забезпечення дії принципу процесуальної економії. Вочевидь, це пояснюється тим, що, з одного боку, на цьому етапі виникає необхідність у швидкому й ефективному реагуванні з боку уповноважених суб'єктів щодо розкриття злочинів та їх розслідування, а з іншого – існує велика ймовірність зловживань із боку цих осіб щодо тих, кого було залучено у сферу кримінально-процесуальної діяльності. Тому економія часу є надзвичайно важливим засобом для досягнення завдань кримінального судочинства на цьому етапі провадження в кримінальній справі.

Аналіз судової практики щодо обчислення строку досудового слідства дає підставу зробити висновок про те, що відсутність часових меж провадження в кримінальних справах, у яких не встановлено особи, котра вчинила злочин, і які порушені за фактом вчинення злочину, в багатьох випадках стає засобом для зловживань з боку суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, спричиняє затягування досудового розслідування кримінальної справи та порушення прав потерпілих осіб на доступ до правосуддя. У зв'язку із цим автором запропоновано

запровадити обчислення строку досудового слідства з моменту надходження заяви чи повідомлення, безпосереднього виявлення чи з іншого джерела.

Як таке, що не відповідає принципу процесуальної економії, визнано положення закону про можливість заупинення судом слідчих дій у справі на час розгляду скарги про порушення кримінальної справи при винесенні постанови про відкриття провадження у справі. Таке рішення суду може бути передчасним та таким, що ускладнює забезпечення завдань кримінального судочинства, оскільки виноситься без заслуховування думки прокурора, потерпілого й інших зацікавлених у справі осіб, ґрунтуючись лише на скарзі зацікавленої особи.

З метою вдосконалення застосування інституту цивільного позову, як одного з ефективних засобів забезпечення принципу процесуальної економії, запропоновано доповнити ст. 49 КПК України, що передбачає перелік прав потерпілого, положенням про обов'язок слідчого роз'яснення потерпілому змісту його прав, зокрема права на пред'явлення цивільного позову та наслідків пропуску терміну його пред'явлення.

Підрозділ 2.3. «Диференціація кримінально-процесуальної форми на досудовому розслідуванні» присвячений дослідженню форм досудового розслідування, які *спрощують (скорочують) кримінальне судочинство* та дають змогу «розвантажити» слідчий апарат, зосередивши його увагу на вирішенні складних справ.

Проаналізовано правове регулювання протокольної форми досудової підготовки матеріалів за чинним законодавством України, запропоновано стадію порушення кримінальної справи під час провадження в протокольній формі досудової підготовки матеріалів *перенести на більш ранній термін у зв'язку з тим, що злочини мають очевидний характер та з метою визначеності статусу учасників провадження*. Висловлено підтримку пропозиції про необхідність надання потерпілому, як і правопорушникові, права подавати клопотання про *зміну форми провадження – з протокольної на досудове слідство*.

Підтримано ширше впровадження відновного правосуддя в кримінальний процес як такого, що частково дає змогу зменшити навантаження на систему правоохоронних і судових органів у розслідуванні та вирішенні справ про нетяжкі злочини та сприятиме реалізації принципу процесуальної економії.

Розділ 3 «Реалізація принципу процесуальної економії під час судового розгляду кримінальної справи в суді першої інстанції» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Дія процесуальної економії на стадії попереднього розгляду справи суддею» досліджено правове регулювання та реалізацію принципу процесуальної економії на даній стадії процесу.

На підставі аналізу судової практики обґрунтовано висновок про необхідність удосконалення процедур направлення прокурором справи до суду та її реєстрації судом і запропоновано внести доповнення до ст. 232 КПК, відповідно до яких зобов'язати прокурора направляти кримінальну справу до суду не пізніше наступного дня після затвердження обвинувального висновку, повідомляти в той же день обвинуваченого не лише про те, до якого суду направлена справа, а й про дату її направлення, а суд – реєструвати кримінальну справу в день її надходження.

Проаналізовано норми чинного КПК, які регулюють процедуру попереднього розгляду справи суддею, і з'ясовано, що дана стадія є запорукою того, що до судового розгляду будуть виявлені обставини, що можуть затягнути розгляд кримінальної справи.

Обґрунтовано необхідність розмежувати попередній розгляд (ознайомлення, вивчення) справи суддею, який є тривалим у часі, та попереднє засідання або ж слухання, у якому беруть участь учасники процесу. У зв'язку із цим, урахуовуючи необов'язковість участі під час попереднього розгляду учасників справи, крім прокурора, та процедуру вирішення питань, які з'ясовуються суддею під час нього, запропоновано визнати проведення попередніх слухань справи необов'язковим, крім випадків, коли про це надійшли клопотання від учасників розгляду справи або доцільність його проведення визнана судом.

Урахуовуючи випадки зловживань суддями положеннями ст. 241 КПК України, у разі призначення справи до розгляду у строк понад 10 днів, запропоновано зобов'язати суд у постанові про призначення справи до попереднього розгляду наводити обґрунтування на підтвердження складності справи.

Для уникнення невиннованої затримки в здійсненні правосуддя обґрунтовано доцільність удосконалення процедури повернення справи прокуророві та встановлення п'ятиденного строку для усунення ним виявлених під час попереднього розгляду справи порушень.

У *підрозділі 3.2. «Дотримання принципу процесуальної економії під час судового розгляду справи»* проаналізовано особливості дії зазначеного принципу під час розгляду справи суддею. На підставі чинного законодавства зроблено висновок про необмеженість у часі тривалості судового розгляду будь-якими кримінально-процесуальними строками та його залежність від вимоги безперервності судового розгляду, яка, однак, не забезпечує повною мірою дію принципу процесуальної економії.

Зроблено висновок про те, що надмірна тривалість судових процесів є наслідком низки факторів, деякі з яких можуть бути усунуті шляхом законодавчих змін. Визнано за необхідне кваліфікувати кожен випадок несвочасної доставки в судові засідання підсудних, невиконання постанов про приводи та про судові доручення без поважних причин як прояв неповаги до суду, що є підставою вжиття адміністративних стягнень до винних осіб.

Запропоновано усунути із судових стадій інститут повернення кримінальної справи на додаткове розслідування, оскільки він стає серйозною перешкодою для доступу громадян до правосуддя, порушує «розумні строки» його здійснення та підриває принцип процесуальної економії. Водночас слід збільшити строк перевірки прокурором кримінальної справи, яка надійшла з обвинувальним висновком до десяти діб для забезпечення недопущення надходження до суду тих кримінальних справ, що не відповідають вимогам закону.

У *підрозділі 3.3. «Диференціація кримінально-процесуальної форми на стадії судового розгляду справи в суді I інстанції»* проаналізовано норми чинного КПК України, які регулюють диференційовані форми провадження на стадії судового розгляду, та зроблено висновок про наявність двох форм спрощеного

провадження: 1) розгляд справи в суді першої інстанції в разі відсутності підсудного; 2) спрощений порядок дослідження доказів у порядку ч. 3 ст. 299 КПК України.

Недосконалість та обмеженість правового регулювання процедури розгляду справи в суді першої інстанції за відсутності підсудного, порядку постановлення та оскарження заочного рішення, на думку дисертанта, є причиною відсутності практичної реалізації даної форми провадження. У зв'язку зі значною кількістю справ, у яких підсудний ухиляється від явки до суду, перебуваючи за кордоном, автором підтримано ідею вдосконалення правового регулювання заочного провадження задля ширшого його застосування.

На підставі аналізу судової практики запропоновано удосконалити положення ч. 3 ст. 299 КПК, передбачивши обов'язкову участь захисників під час скороченого розгляду справи в суді, що сприятиме забезпеченню принципу процесуальної економії за рахунок скорочення тривалості та кількості судових процесів у апеляційній інстанції.

Обґрунтовано доцільність прийняття законодавчої норми, відповідно до якої в разі відмови підсудного від дачі показань, виникнення підстав для перекваліфікації дій підсудного та наявності в суду будь-яких сумнівів стосовно доцільності застосування особливого порядку дослідження доказів судове слідство проводиться в повному обсязі та запропоновано встановити п'ятиденний строк для виготовлення протоколу судового засідання в тих справах, які розглядались у порядку ч.3 ст. 299 КПК.

Розділ 4 «Реалізація принципу процесуальної економії в контрольних стадіях кримінального судочинства» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Дія принципу процесуальної економії на стадії апеляційного провадження» проаналізовано особливості дії принципу процесуальної економії на даній стадії процесу. Досліджено основні елементи принципу процесуальної економії, зокрема строки подання апеляційних скарг, порядок проведення попереднього розгляду й обсяг перевірки справи апеляційним судом. При цьому дисертантом виявлені деякі, на його думку, недоліки у правовому регулюванні, які не дають змогу максимально повно забезпечити реалізацію принципу процесуальної економії та запропоновано шляхи їх усунення.

Обґрунтовано, зокрема, необхідність скасування законодавчої заборони оскаржувати постанову про зупинення судового розгляду справи, адже таке рішення суду може стати перешкодою в доступі до правосуддя та віддалити момент винесення судового рішення на невизначений термін, що не узгоджується з принципом процесуальної економії.

Запропоновано обмежити ознайомлення з матеріалами справи строком, наданим судом для подання апеляційної скарги, або ж відмовляти в наданні взагалі, якщо клопотання про це від учасників надійшло за межами вказаного строку. Ознайомлення слід обмежити лише тими документами, які надійшли після призначення кримінальної справи до розгляду та протоколом судового засідання. Можливість надання для ознайомлення матеріалів у повному обсязі запропоновано вирішувати судом за наявності вагомих причин, наприклад, у разі вступу у справу нового захисника, який не ознайомлювався з матеріалами справи тощо.

Підтримано пропозицію про необхідність упровадження усної апеляції для окремого кола осіб, а також подання спільних апеляцій і можливості присудження повністю або частково до вже поданих апеляцій інших суб'єктів апеляційного оскарження.

Запропоновано визнати передчасним ухвалене під час попереднього розгляду справи в апеляційній інстанції рішення про відмову в прийнятті до розгляду апеляцій, у яких оспорується фактичні обставини справи, на вироки, постановлені в передбаченому ч. 3 ст. 299 КПК порядку дослідження доказів у зв'язку з непоодинокими випадками скасування вироків, постановлених за результатом розгляду справи в порядку ч. 3 ст. 299.

У підрозділі 4.2. «Дія принципу процесуальної економії на стадії касаційного провадження» автором досліджено особливості дії зазначеного принципу на стадії касаційного провадження. На підставі вивчення норм процесуального законодавства, практики його застосування та наукової літератури автором запропоновано виключити норму про заборону самостійного оскарження в касаційному порядку постанов (ухвал), які не перешкоджають подальшому провадженню у справі як таку, що позбавляє учасників процесу, серед інших, засобів правового захисту від нерозумної тривалості судового процесу.

Обґрунтовано необхідність визнати передчасним і таким, що може призвести до невинуватеної затримки розгляду справи та необґрунтованої відмови в судовому захисті, рішення про відмову у витребуванні справи суддею касаційної інстанції з посиланням на відсутність підстав для скасування або зміни вироку, ухвали чи постанови.

Ураховуючи віддаленість та високе навантаження суду касаційної інстанції, доцільно обмежити подання клопотання засудженим, який утримується під вартою, про виклик його для дачі пояснень під час касаційної перевірки судових рішень строком, що наданий законом для касаційного оскарження судових рішень. Окрім того, автором підтримано висловлену науковцями та практиками пропозицію щодо нагальної необхідності застосування під час перегляду судових рішень у касаційному порядку відеоконференцзв'язку, що дасть змогу покращити стан оперативності розгляду касаційних скарг й ефективніше використати процесуальні засоби.

Підрозділ 4.3. «Забезпечення реалізації принципу процесуальної економії під час перегляду судових рішень у виняткових випадках» присвячений дослідженню особливостей реалізації принципу процесуальної економії на зазначеній стадії процесу.

Автором проаналізована процедура відновлення справи за нововиявленими обставинами та зроблено висновок про невідповідність деяких її положень принципу процесуальної економії. Потребує, зокрема, удосконалення норма КПК, що вимагає обов'язкового розслідування нововиявлених обставин навіть у разі підтвердження їх вироком суду, який набрав законної сили. На думку автора, у цьому разі необхідно проводити не розслідування, а перевірку заяви про перегляд справи у зв'язку з нововиявленими обставинами та складення за результатами її проведення відповідного висновку. Таку перевірку слід обмежити 10-денним строком, що обчислюється з дня надходження заяви.

Обґрунтовано необхідність надання прокуророві права самостійно (а не через вищестояючого прокурора, як це передбачено ст. 400-8 КПК) ставити перед судом питання про необхідність перегляду справи за новоявленими обставинами. Окрім того, автором підтримана ідея про необхідність спрощення процедури судового розгляду стосовно новоявлених обставин, підтверджених судовим рішенням, що вступило в законну силу.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено комплексне науково-теоретичне дослідження принципу процесуальної економії в кримінальному процесі, проаналізовано стан його реалізації на різних стадіях кримінального процесу та запропоновано пропозиції щодо його вдосконалення.

За результатами проведеного дослідження сформульовано наступні висновки.

1. У зв'язку з тим, що в радянський період процесуальна економія була зведена в ранг партійного гасла й унаслідок цього стала основним мотивом запровадження невинного скорочення досудового й судового слідства, надмірно швидкої реалізації каральної функції держави, у науковій літературі сформувалось упереджене та критичне ставлення до процесуальної економії саме як засади (принципу) впродовж тривалого часу.

2. За правовою природою процесуальну економію слід відносити до категорії принципів, оскільки вона є керівною та вихідною вимогою, яка визначає спрямованість, побудову кримінального процесу загалом, закріплена в низці процесуальних норм, виражає панівні в державі правові ідеї, які стосуються завдань та порядку здійснення судочинства в кримінальних справах, діє на всіх стадіях кримінального процесу, гарантує дотримання прав і свобод людини та громадянина, а її порушення тягне скасування рішень у справі.

3. Під принципом процесуальної економії слід розуміти вимогу до побудови та здійснення кримінального судочинства на засадах бережливого та раціонального використання процесуальних засобів, часу та сил суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності з одночасним забезпеченням правильного застосування кримінально-процесуального законодавства з метою швидкого й повного розкриття злочинів, викриття винних і притягнення їх до відповідальності.

4. Зміст принципу процесуальної економії реалізується в кримінальному судочинстві за допомогою таких груп процесуальних норм: а) норми, які регламентують тривалість кримінального судочинства у часі; б) норми, що передбачають диференціацію кримінально-процесуальної форми; в) норми та окремі інститути, що врегульовують загальний порядок провадження, за допомогою яких забезпечується раціональне та бережливе використання процесуальних засобів.

5. Основними засобами правового регулювання тривалості кримінально-процесуальної діяльності в часі є строки, терміни (у розумінні часового виміру) та оцінно-темпоральні категорії. Під кримінально-процесуальним строком слід розуміти встановлений законом, підзаконним нормативно-правовим актом чи рішенням уповноваженої на те посадової особи період у часі, виражений у

конкретній одиниці астрономічного часу, протягом спливу якого суб'єктам кримінально-процесуальних відносин дозволяється чи забороняється виконання (утримання від виконання) процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень.

Кримінально-процесуальний термін – встановлений законом, підзаконним нормативно-правовим актом чи рішенням уповноваженої на те посадової особи моменту у часі, з настанням якого дозволяється чи забороняється суб'єктам кримінально-процесуальних відносин вчинення чи утримання від вчинення процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень.

Оцінно-темпоральна категорія – це закріплена в юридичній нормі форма відображення часової характеристики процесуальних дій та інших юридичних фактів, спосіб реалізації якої визначається суб'єктом правозастосування відповідно до змісту норми й обставин її упровадження.

6. Чинна правова регламентація процедури порушення кримінальної справи та обчислення строку досудового розслідування не відповідає принципу процесуальної економії, оскільки містить перешкоди для вільного доступу громадян до правосуддя. У зв'язку із цим доцільно впровадити негайне розслідування обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину, які стали відомі в зв'язку з надходженням заяви чи повідомлення, безпосереднього виявлення чи з іншого джерела, а строк досудового розслідування обчислювати з моменту негайного розслідування обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину, незалежно від того, чи відома особа, котра вчинила злочин.

Окрім цього, необхідно скасувати право суду зупиняти слідчі дії у справі на час розгляду скарги про порушення кримінальної справи під час винесення постанови про відкриття провадження у справі за скаргою як таке, що не відповідає принципу процесуальної економії.

З метою розширення застосування інституту цивільного позову в кримінальному процесі, як одного з ефективних засобів забезпечення принципу процесуальної економії, необхідно вдосконалити ст. 49 КПК України, що передбачає перелік прав потерпілого, доповнивши її положенням про обов'язок слідчого роз'яснення потерпілому зміст його прав, зокрема права на пред'явлення цивільного позову, та наслідки пропуску терміну його пред'явлення.

7. Потребує вдосконалення процедура попереднього розгляду справи суддею, зокрема слід розмежувати попередній розгляд (ознайомлення, вивчення) справи суддею, який є тривалим у часі, та попереднє засідання або ж слухання, в якому беруть участь учасники процесу. У зв'язку із цим, урахувавши необов'язковість участі під час попереднього розгляду учасників справи, крім прокурора, та процедуру вирішення питань, які з'ясовуються суддею під час попереднього розгляду, визнати проведення попередніх слухань справи необов'язковим.

Урахувавши випадки зловживань суддями положеннями ст. 241 КПК України, у випадку призначення справи до розгляду у строк понад 10 днів запропоновано зобов'язати суд у постанові про призначення справи до попереднього розгляду наводити обґрунтування на підтвердження складності справи.

8. Варто усунути із судових стадій інститут повернення кримінальної справи на додаткове розслідування у зв'язку з тим, що він стає серйозною перешкодою для доступу громадян до правосуддя, порушує «розумні строки» його здійснення та підіриває принцип процесуальної економії. Одночасно слід збільшити строк перевірки прокурором кримінальної справи, що надійшла з обвинувальним висновком, до десяти діб для забезпечення недопущення надходження до суду тих кримінальних справ, що не відповідають вимогам закону, та уникнення повернення їх прокуророві.

9. Потребує вдосконалення спрощений порядок дослідження доказів у порядку ч. 3 ст. 299 КПК України. З метою забезпечення принципу процесуальної економії за рахунок скорочення тривалості судових процесів та їх кількості у апеляційній інстанції необхідно законодавчо закріпити норму про обов'язкову участь захисника під час скороченого розгляду справи в суді. Окрім того, варто встановити скорочений строк (зокрема п'ять днів) для виготовлення протоколу судового засідання в тих справах, які розглядалися у порядку ч. 3 ст. 299 КПК.

10. Порядок ознайомлення з матеріалами справи учасниками процесу на різних стадіях процесу сьогодні потребує вдосконалення з метою уникнення зловживання ними своїми правами, що призводить до затягування кримінального судочинства. З цією метою необхідно обмежити право на ознайомлення з матеріалами справи строком, наданим судом для подання апеляційної скарги, або ж відмовляти в наданні взагалі, якщо клопотання про це від учасників надійшло за межами вказаного строку. Ознайомлення слід обмежити лише тими документами, які надійшли після призначення кримінальної справи до розгляду та протоколом судового засідання. Можливість надання для ознайомлення матеріалів у повному обсязі запропоновано вирішувати судом за наявності для цього поважних причин (наприклад, у разі вступу у справу нового захисника, котрий не ознайомлювався з матеріалами справи тощо).

11. Необхідно підвищити рівень доступу до правосуддя на стадії апеляційного провадження за допомогою: скасування законодавчої заборони оскаржувати постанову про зупинення судового розгляду справи; запровадження усної апеляції для окремого кола осіб, а також подання спільних апеляцій та можливості приєднання повністю або частково до вже поданих апеляцій інших суб'єктів апеляційного оскарження; визнання передчасним ухвалення під час попереднього розгляду справи в апеляційній інстанції рішення про відмову в прийнятті до розгляду апеляцій, у яких оспорується фактичні обставини справи, на вироки, постановлені в передбаченому ч. 3 ст. 299 КПК порядку дослідження доказів у зв'язку з непоодинокими випадками скасування вироків, постановлених за результатом розгляду справи в порядку ч. 3 ст. 299 КПК.

12. Потребує вдосконалення процедура відновлення справи за нововиявленими обставинами у разі підтвердження їх вироком суду, що набрав законної сили. У цьому разі необхідно проводити не розслідування, а перевірку заяви про перегляд справи в зв'язку з нововиявленими обставинами, яку слід обмежити 10-денним строком, що обчислюється з дня надходження заяви.

Список праць, опублікованих автором за темою дисертації

1. Сопронюк І. О. Процесуальна економія як принцип кримінального судочинства України / І. О. Сопронюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2006. – Вип. 43. – С. 344–350.

2. Сопронюк І. О. Генезис та розвиток принципу процесуальної економії у кримінальному судочинстві / І. О. Сопронюк // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. Вип. 40. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. – С. 487–494.

3. Сопронюк І. О. Правове регулювання тривалості кримінального процесу у часі як основи принципу процесуальної економії / І. О. Сопронюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2010. – Вип. 50. – С. 369–377.

4. Сопронюк І. О. Дотримання принципу процесуальної економії на стадії попереднього розгляду справи суддею / І. О. Сопронюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2010. – Вип. 51. – С. 443–450.

5. Сопронюк І. О. Процесуальна економія на стадії порушення кримінальної справи / І. О. Сопронюк // Право України. – 2010. – № 11. – С. 311–317.

6. Сопронюк І. О. Зміст принципу процесуальної економії у кримінальному процесі України / І. О. Сопронюк // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XIII регіональної наук.-практ. конф. (8–9 лют. 2007 р.). – Л. : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2007. – С. 576–577.

7. Сопронюк І. О. Процесуальна економія як принцип кримінального судочинства / І. О. Сопронюк // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. ст. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 2007 р., 1–2 черв.) : у 2-х т. / уклад. Т. Д. Климчук, І. М. Якушев. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – Т. II. – С. 345–349.

8. Сопронюк І. О. Деякі аспекти визначення ефективності кримінального судочинства / І. О. Сопронюк // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез Міжнар. наук. конф. «Шості осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2007 р.) : у 4-ох ч. – Ч. IV: «Кримінальне право. Криминологія. Кримінально-виконавче право. Кримінальний процес. Криміналістика. Судова експертиза». – Хмельницький : Вид-во Хмельницьк. ун-ту управління та права, 2007. – С. 216–218.

9. Сопронюк І. О. Принцип процесуальної економії в історії кримінального судочинства / І. О. Сопронюк // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XIV регіональної наук.-практ. конф. (6 лют. 2008 р.). – Л. : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2008. – С. 362–365.

10. Сопронюк І. О. Строки і терміни у кримінальному процесі: постановка проблеми / І. О. Сопронюк // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез Міжнар. наук. конф. «Сьомі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 28–29 листоп. 2008 р.) : у 4-ох ч. – Ч. IV: «Кримінальне право. Криминологія. Кримінально-виконавче право. Кримінальний процес. Криміналістика. Судова експертиза». – Хмельницький : Вид-во Хмельницьк. ун-ту управління та права, 2008. – С. 216–218.

11. Сопронюк І. О. Рациональне використання часу як елемент принципу процесуальної економії у кримінальному процесі України / І. О. Сопронюк //

Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XV регіональної наук.-практ. конф. (4–5 лют. 2009 р.). – Л. : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2009. – С. 392–394.

12. Сопронюк І. О. Строки на стадії порушення кримінальної справи у світлі принципу процесуальної економії / І. О. Сопронюк // Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 9 жовт. 2009 р.). – О., 2009. – С. 543–546.

13. Сопронюк І. О. Практичні проблеми реалізації принципу процесуальної економії на стадії попереднього розгляду справи суддею / І. О. Сопронюк // Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи : матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. (9 квіт. 2010 р.). – Тернопіль, 2010. – С. 349–352.

14. Сопронюк І. О. Дотримання принципу процесуальної економії під час оскарження постанови про порушення кримінальної справи / І. О. Сопронюк // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVI регіональної наук.-практ. конф. (8–9 лют. 2010 р.). – Л. : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2010. – С. 407–408.

15. Сопронюк І. О. Проблеми реалізації ч. 3 ст. 299 КПК України / І. О. Сопронюк // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVI регіональної наук.-практ. конф. (8–9 лют. 2011 р.). – Л. : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2011. – С. 371–373.

АНОТАЦІЯ

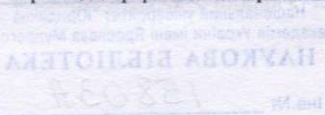
Сопронюк І. О. Принцип процесуальної економії у кримінальному процесі України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Академія адвокатури України. – Київ, 2011.

Дисертація присвячена комплексному теоретичному та практичному дослідженню принципу процесуальної економії в кримінальному процесі України. У роботі проаналізовано правову природу процесуальної економії, висвітлено її зміст, генезу та розвиток як засади (принципу) в кримінальному судочинстві. Висвітлено особливості нормативного закріплення принципу процесуальної економії, схарактеризовано стан його реалізації на різних стадіях кримінального процесу. Значну увагу приділено дослідженню норм, що регламентують тривалість кримінального судочинства в часі, які, поряд з іншими, забезпечують раціональне та бережне використання процесуальних засобів.

На основі проведеного в дисертації дослідження обґрунтовано висновки та пропозиції щодо вдосконалення правової регламентації принципу процесуальної економії в кримінально-процесуальному законодавстві.

Ключові слова: принцип процесуальної економії, кримінально-процесуальні строки, кримінально-процесуальні терміни, оцінно-темпоральні категорії, «розумний строк», диференціація кримінально-процесуальної форми, спрощене провадження.

АННОТАЦИЯ

Сопронюк И. О. Принцип процессуальной экономии в уголовном процессе Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Академия адвокатуры Украины. – Киев, 2011.

Диссертация посвящена комплексному теоретическому и практическому исследованию принципа процессуальной экономии в уголовном процессе Украины. В работе анализируется правовая природа процессуальной экономии, ее содержание, генезис и развитие как принципа в уголовном судопроизводстве, а также особенности его нормативного закрепления и реализации на разных стадиях уголовного процесса.

С целью совершенствования уголовно-процессуального законодательства, обеспечения достижения задач уголовного судопроизводства предлагается включить в систему принципов уголовного процесса принцип процессуальной экономии, под которым следуют понимать нормативно закрепленные требования построения и осуществления уголовного судопроизводства на основе бережного и рационального использования процессуальных средств, времени и сил субъектов уголовно-процессуальной деятельности с одновременным обеспечением правильного применения уголовно-процессуального законодательства с целью быстрого и полного раскрытия преступлений, изобличение виновных и привлечения их к ответственности.

В работе анализируется содержание принципа процессуальной экономии, которое выводится из следующих групп норм: 1) нормы, которые регламентируют продолжительность во времени уголовного судопроизводства; 2) нормы, которые предусматривают дифференциацию уголовно-процессуальной формы; 3) нормы и отдельные институты, регулирующие общий порядок производства, с помощью которых обеспечивается бережное и рациональное использование процессуальных средств.

В частности, обосновывается предложение о необходимости реформирования стадии возбуждения уголовного дела, направленное на упразднение доследственной проверки и введение немедленного расследования обстоятельств, свидетельствующих о совершении преступления, а также введение с этого момента начала исчисления срока досудебного расследования.

В работе также исследованы проблемы реализации принципа процессуальной экономии на стадии предварительного рассмотрения дела судом и судебного разбирательства в суде первой инстанции, на основании чего сделан вывод о необходимости внесения изменений в УПК относительно процедуры предварительного рассмотрения уголовных дел, содержания постановления о назначении дела к рассмотрению судом, порядка возвращения дела прокурору со стадии предварительного рассмотрения. В целях обеспечения реализации принципа процессуальной экономии диссертантом также поддержано предложение об

упразднении института возвращения уголовного дела на дополнительное расследование.

На основании проведенных у дисертации исследований обоснованы выводы и предложения об усовершенствовании правовой регламентации принципа процессуальной экономии в уголовно-процессуальном законодательстве.

Ключевые слова: принцип процессуальной экономии, уголовно-процессуальные сроки, уголовно-процессуальные термины, оценочно-темпоральные категории, «разумный срок», дифференциация уголовно-процессуальной формы, упрощенное производство.

SUMMARY

Sopronyuk I. O. Procedural parsimony principle in the Ukrainian criminal procedure. – Manuscript.

Thesis for the degree of a Candidate of Law in specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminal Investigation; Forensic Investigation; Detective Work. – Bar Academy of Ukraine. – Kyiv, 2011.

The thesis presents comprehensive theoretical and practical research of the procedural parsimony principle in the Ukrainian criminal procedure, analyzing the legal nature of procedural parsimony, describing its contents, genesis, and development in the role of a principle of criminal court proceedings. The paper examines the specific features of regulatory realization of the procedural parsimony principle and analyzes the progress of its implementation at various stages of the criminal procedure, with special attention to the study of regulations on temporal duration of criminal court proceedings, which, along with other factors, ensure rational and parsimonious use of procedural resources.

Based on the research presented in the thesis, substantiated conclusions and proposals are made regarding the improvement of legal regulation of the procedural parsimony principle in the criminal procedure legislation.

Key words: procedural parsimony principle, criminal procedure time periods, criminal procedure terms, temporal evaluation categories, «reasonable time», differentiation of criminal procedure form, simplified proceedings.

Підписано до друку 30.11.2011. формат 60×90¹/₁₆.
Обсяг 0,9 обл.-вид. арк., 0,9 ум. друк. арк. Тираж 100 прим. Гарнітура Times.
Друк – Волинський національний університет ім. Лесі Українки.
43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13. Зам. 3844.